

org te Exmorra.
de Kerk.
te Kampen, H.
F. Petersen te
Veen te Drie-
nd. — Zeevul-
sen, M. van der
Middelham, C.
skerk.
rs), E. C. Gra-
men, G. H. Kui-
Bootsma te Zee-
huizen van den
B. M. Mante te
Zeevulsen. —
de Lint te Oolt-
R. J. Jungius
nenberg te Ter-
V. Meischke te

meijer te Oude-
slo (Gulden vate
Veen te Ben-
il te Strijen. —
enberg.
n Heijningen te
te Meerkerk. —
ite. — Wierden,
Haarlem, H. M.
A. van Veen
Popta te Papen-
ingen, B. J. van
m, D. Meerburg
over Nieuw, H. C.
ster Nieland, C.
Siddewijn.
— Vierlings-
— Kat, J. Hoek

edig bevallen
M. VROUW-
KOLIJ. Jr.
geeing.

iteit.

aan aanvang-
l. plaats met
geraar Fabius
Sproker wees
n. dezen tijd,
e heerschen-
n van geluk
et einde van
te 18de. Maar
ook rijke stof
tussen het
n. Hoe klaag-
schier alge-
men vragen na-
d om die door
belang heen,
n daarbij niet.
i van het be-
d noopt tot
otholt zonder
d, wordt vaak
nzel, dan door
het beginsel
die de kans
gelijk daer-
maant, die
ste langs de
sch moet het
et moedeloos
ok van den
volgden, na
toestroomen
n van gebrek

isterend oor-
te universiteit
d, dat de jeug-
t radicalisme
icalisme vaak
a. Maar toch
een jongeling
et ook deels,
waar het valt
t de grootste
van idealen
h dan wenne
beginselen te
n; te strijden
d. Maar niet
i ook hande-
en idealisme
het rust op
af. Dat woord
n leven. Dit
te wetenschap
rug te leiden,
bestandde-
te radicalisme
tistieke krint-
d door Gods
het leven als
orden opge-
tig ook bij
Gods Woord
den mindere
teid, dat be-
n knielen in

dat verstaat,
het beginsel
ft men geen
ien niet welk
rkeeren aan
lich niet op
Want ach,
lschap tegen
enade alleen.
de de kring
n, hun hoog-
Vereniging

nin Lohman,
was, tijdens
ddde, zal nu
ler der juri-
sijn krachten
Terwijl wij
als Minister
ders dan ons
persoon en
t en der be-
grond van
nen.

dezen weg,
t Vaderland
t Zijne ge-
neze wegen!
vede!
IOVVY.

DRUKKERIJ,
RDAM.

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Dinsdag v. g. 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 27 September 1891. N°. 718.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties: van 1 tot 3 regels 80 Cent; voor elke regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van bedragen en Verlagen van Verrekeningen 10 Ct. per regel.

Van de dankbaarheid. ZONDAGSAFDEELING XXXII.

Wat zal ik den Heere ver-
gelden voor al zijne weldaden,
aan mij bewezen?
Ik zal den beker der verlos-
sing openen, en den naam
des Heeren aanroepen.
Ps. 116: 12 en 13.

IV.

Zoolang men het heidensche begrip der wedervergelding in de dankbaarheid opneemt, moet al wie God vreest, zich zoo beslist mogelijk tegen elke prediking, die op dankbaarheid jegens Hem aandringt, verzetten. Zelfs onder menschen is het de ware dankbaarheid niet, die niet rust eer ze hem, van wien de weldaad uitging, gelijke waardij heeft teruggegeven, om alsoo de rekening te vereffenen en wat men noemt geen verplichting meer aan elkaar te hebben. De echte dankbaarheid kan nooit afbetalen wat ze schuldig is. Diepgevoelde dank in het hart blijft onder een nooit eindigende verplichting. Het is haar niet te doen, om van elkaar af te komen, maar omgekeerd, om levenslang in liefde en erkentelijkheid aan haar weldoener verbonden te blijven. Ze houdt geen boek met debet en credit, om door een optelsom uit te maken, wie in het eind de schuldenaar zijn zal. De dankbaarheid in hooger en edeler zin heeft, reeds onder menschen, lief; mint uit een gevoel van innig geluk; leeft in bewondering; en vraagt niet, met hoe weinig kan ik er af, noch met hoeveel kan ik toe, maar betoont aanhankelijkheid en wederliefde uit innerlijke poëzie der ziel, uit een drang van het hart dien ze niet wederstaan kan. De rekenaar, de boekhouder moet er buiten blijven. Wanneer die zich in het betoon onzer erkentelijkheid mengt, is de dankbaarheid weg.

En dat is nu nog maar onder menschen gesproken. Wat moet het dan niet zijn, zoo ge inleest in de dankbaarheid, die een begenadigde zijn God wijdt! Het op die nadere bepaling van een begenadigde. Alleen van zulk een is toch in het derde deel van den Catechismus sprake. Nog niet van een die reeds tot bekeering kwam, want de bekeering zelf is het principaale grondstuk, waarmee alle dankbaarheid jegens God, zoo ze van het echte goud zijn zal, begint. Zie het maar in de 33ste Zondagsafdeeling, die aan het stuk der Bekeering gewijd is, en toch niet in onze Catechismus aan de dankbaarheid voorafgaat, doch er op volgt. Maar wel is Gods kind, in hetwelk de dankbaarheid werken gaat, een begenadigde. Hij is uit den kuil opgetrokken. Uit den dood is hij in het leven gezet. Er is inwendig door den Heiligen Geest een werk der nieuwe, der tweede geboorte in hem tot stand gekomen. En nu gaat krachtens die wedergeboorte een geheel nieuws uitgang des harten in hem werken, en die uiting heeft liefde, en wat die liefde prikelt is een drijvend besef van innige dankbaarheid.

Niet alsof daarom ook bij den onbegenadigde niet reeds van zekere dankbaarheid jegens God sprake zou zijn. Leer het leven toch niet uit een boek, maar zie om u heen. En dan bespeurt ge immers bij alle volken, door alle eeuwen, zekere behoefte in het menschelek hart, om voor genoten weldaden zekeren dank te bewijzen. Denk maar aan de tien melaatschen uit

de gelijkenis. Er was één Samaritaan bij de genezen krankten, en die Samaritaan ging naar den priester, om God dank te brengen. Alle dankofferen in Israël toonen dit dan ook. Immers ge moogt u niet voorstellen dat alle mannen en vrouwen in Israël wedergeboren waren. Verre vandaar. Dat leert Israëls geschiedenis u wel anders. Veel meer was het grootste deel des volks hard van nek en stomp van oor en hoerde van zijn God af. En toch, des niettemin, waren de dankofferen aan heel het volk voorgeschreven, en toeg een heele heerschaar van Joodsche mannen en vrouwen keer op keer naar het heiligdom op, om zijn dankoffers te brengen. Dat deden ze dan volstrekt niet alleen, omdat ze zoo oprecht dankbaar waren, maar veelal om de gunste Gods voor de toekomst niet in te te boeten, en alsoo op hoop van nieuwe weldaden te ontvangen. In den grond dus uit zelfzucht en hebzucht. Maar de instelling van het dankoffert heid niettemin stand, gelijk het in alle deelen der wereld ook in alle algodische erediensten voorkomt. Voor ontvangen gunst moest dankbaarheid en erkentelijkheid worden betoond. En ook nu nog bestaat in menigen kring, waarin overigens elk besef van geestelijke begenadiging nog ten eenemale ontbreekt, toch veelszins nog de goede gewoonte, om na den maaltijd of na een uitdaging uit ziekte of kraambad, een dankzegging te doen; soms zelfs de drang, om in rijke en gelukkige oogenblikken, een extra gift aan kerk en armen te geven. Van alle religie is het denkbeeld van dank jegens God onafscheidelijk. In alle lofszangen spreekt dat gevoel van dank zich uit. En deze dankzegging kan daarom zelfs bij den onbegenadigde nooit geheel verstommen, omdat ze rechtstreeks voortvloeit uit het besef, dat alle goede gaven af dalen van den Vader der lichten.

Maar toch is daarom de dankbaarheid bij den begenadigde nog heel iets anders. De onbegenadigde voelt nog wel een klein vonkske in zijn hart sprankelen, dat, vooral bij het ontvangen van zeer rijken zegen, soms vrij sterk opvlamt; maar toch dat vonkske is als de rookende vlas-wiek. Het vlamt eerst op, en gaat dan weer uit. Vandaar het zoo bekend verschijnsel, dat de onbegenadigde in den nood soms sterk naar God roept om uitredding, maar, is het gevaar voorbij, o, zoo spoedig weer dien God vergeet, van wien hij redding heeft afgesmeekt. Daar komt dan bij, dat een onbegenadigde geen kennis heeft van zijn onwaardigheid. Het komt hem zoo voor, dat deze weldadigheden Gods wel bij hem passen, en zoo het God soms behaagt, zijn bede niet te verhooren, en hem b.v. een lief pand, dat ziek werd, en om welks behoud hij zoo vurig bad, toch af te nemen, dan heeft hij een besef, alsof God weldadig voor hem geweest is, hem eigenlijk onrecht heeft aangedaan, en alsof hij volle recht heeft, om in zijn hart op zijn God te toornen, waar dan ten slotte nog bijkomt, dat zijn gevoel van dank bijna nooit anders wordt opgewekt dan door uitwendige weldaden. Redding uit een schipbreuk, uit een brand, uit een ziekte. Afwendend van gevaar of doodsnood. Voorspoed in handel of bedrijf. Geluk in zijn levensloop. Een onverwachte erfenis. Soms zelfs een lot uit de loterij. Ziedaar wat in deze kringen het sterkst het gevoel van Gods weldadigheid opwekt; terwijl omgekeerd voor wat God ons in den Zoon zijner liefde gaf, voor zijn geestelijk goed, voor de stille werking zijner genade, het oog

nog geheel gesloten blijft. Zoolks een kind er geen de minste liefde van zijn vader in speurt, als die vader allerlei geld en moeite aan zijn opvoeding ten beste legt, vormend op zijn karakter, werkt, door kastijding de zonde in hem bestrijdt, of door vermaan hem tot beter en hooger poogt op te trekken, maar dol blij is met een klein verjaarsgeschenk, of met een uitgaansdag, of met een nieuw stuk kleeren, zoo ook staat de onbegenadigde tegenover zijn God. Van Gods wezenlijke goedheid, van zijn diepste liefde bespeurt hij niets. Veel meer neigt zijn hart, om die menande en hartelijke liefde van zijn God hinderlijk te vinden. En alleen wat hem tijdelijk, voor het oogenblik, een uitwendig genot aanbrengt, daarvoor dankt hij, en daarin weet hij Gods goedheid op te merken.

Nu moogt ge hierom aan deze dankbaarheid van den onbegenadigde niet alle betekenissen ontzeggen. Als een vader zijn kind een uitgaansdag of een geschenk geeft, wil hij het wel zien, dat zijn kind daarin geniet, en zou het hem hinderen, zoo zijn kind hem daarvoor niet dank zei; ook al ontgaat het hem niet, dat zijn lieveling nergens merkt van de veel teederder en dieper liefde, die in heel zijn opvoeding en kastijding spreekt. En zoo nu ook wil God de Heere voor dat uitwendig speelgoed, dat Hij aan de onbegenadigden geeft, zeer zeker gedankt zijn, ook al hebben zij nog geen oog voor de diepere liefde, die in het werk der genade schittert. Dat ziet ge daaruit, dat God de Heere zelf bij onze schepping deze aandrift tot natuurlijke dankbaarheid in ons geleyd heeft, en dat het Hem kennelijk behaagt door de gemeene genade, ook bij onbegenadigden, dit gevoel van dankbaarheid soms zeer sterk te ontwikkelen. Iets waarvan vooral sommige dichters onstet getuigen zijn, die zonder iets van het leven der genade te beseffen, toch soms zoo verrukkelijk schoon van de liefde en de goedheid Gods ook in het uitwendige leven gezongen hebben. Alleen maar, al deze dankbaarheid blijft, als we het zoo noemen mogen, kinderwerk. Het is een dankbaarheid zoals kleine kinderen die brutoonen, die wel dankbaar zijn, als ze zich gelukkig gevoelen, maar bij wie dat gevoel van geluk nog bijna uitsluitend door uitwendig en snel voorbijgaand genot wordt opgewekt.

Heel anders daarentegen staat dit bij een begenadigd persoon. Om drie redenen. Vooreerst omdat een begenadigde geheel andere gedachten over zich zelf heeft. Ten tweede omdat een begenadigde kennis heeft aan een oneindig hogere weldaad. En ten derde omdat de aandrift zijner zelfgeheiligd is, en er in hem een vonkbrandt, die niet zal worden uitgebluscht in der eeuwigheid.

Hij heeft andere gedachten over zich zelf. Een begenadigde kent en verstaat iets althans, zij het dan nog slechts bij aanvang, van zijn volstrekte onwaardigheid en verdoemelijkheid voor God. Hij gevoelt, dat hij nu reeds van zijn God niets te wachten had, dan openbaring van zijn toorn en verbolgenheid, dan straf voor zijn diepe zonde. Het is er mee als met een drenkeling, die in het water ligt, zonder dat er iemand in den omtrek is dan één man die hem redden kan, maar die één man is een vader wiens kind hij vermoord heeft. Daarom heeft die drenkeling geen oogenblik het gevoel, dat die man naar recht verplicht is, om zijn leven voor hem te wagen. Veel eer zal hij het volkomen natuurlijk vin-

den, als die man het stil aanziet dat hij verdrinkt, en hem misschien onder het zinken nog naroopt: „Dat is uw gerechte straf voor wat ge aan mijn kind gedaan hebt." En als die beleedigde vader dan toch het opperkeeld afwerpt, in de diepte springt, zijn leven voor hem waagt, en hem op het droge brengt, dan zal er in dien geredde een onuitsprekelijk gevoel van beschaamdheid en bewondering voor zooveel menschenliefde en adel van hart zijn, en er zal een gevoel van dankbaarheid en verplichting in hem opkomen, zoolks een ander geredde dat niet kent. En hierin nu juist schuilt het alles afdoend verschil tusschen de dankbaarheid van een begenadigde, die zijn schuld voor Gods majesteit kent, en van een onbegenadigde, die als mensch op menschenliefde aanspraak maakt. Wie begenadigd is kent zichzelf als een die zijn God gehooft, gekwetst, getergd heeft, en die nu, in plaats van verwijt en vloek overrijke genade van zijn God ontvangt.

Het tweede verschil ligt in het onderscheid van de gave. Voor den onbegenadigde ligt die gave alleen in het uitwendig goed, in uitwendige genieting, in tastbaren zegen. Maar de begenadigde kent iets van Gods onuitsprekelijke gave. Zoolks een klein kind als er een prachtige perzik naast een kostbare diamant ligt, den perzik kiest en den diamant liggen laat; zoo ook steekt de onbegenadigde de hand wel uit naar hetgeen tijdelijk is en voorbijgaat, maar den diamant van Gods genade laat hij onaangeroerd liggen. Geef een kind de keus tusschen een tros druiven en een bankbiljet van drie duizend gulden, en het laat u uw stukke papier, om den tros druiven te grijpen. En zoo ook is de onbegenadigde. Wat voor oogen is boeit hem, maar wat evenals een bankbiljet op gelooft moet aangenomen, laat hem onverschillig. Maar bij den begenadigde is dit anders geworden. Hem is duidelijk geworden, wat groote waarde dat biljet van de bank heeft om de namen die er onder staan, en hij grijpt naar dat stuk papier, dat schijnbaar en op zichzelf hem niets bieden kan, maar een innerlijken schat in zich verborgt. Een kind dat nog niet lezen kan, zal, in de rijkste bibliotheek gebracht, alleen omzien naar de boeken waar platen in staan, maar van al wat menschelek genie naast en om die platen schreef vermoedt het van verre de waardij niet; terwijl omgekeerd de kenner, ja, ook die platen, zoo ze schoon zijn, wel even aanziet, maar om toch veel meer zich te verdiepen in den rijkdom van gedachten en den schat van wetenschap, die in die regelen vol letters steekt. En zoo nu is het ook hier. De onbegenadigde geniet ook wel in Gods schepping, maar alleen in het plaatwerk, terwijl hij nog noch zin heeft voor wat in dat geheimzinnig geestelijk schrift geboekstaafd werd; terwijl omgekeerd de begenadigde, ja, ook wel zin en smaak in die beelden en figuren en tinten en kleuren heeft, maar o.u. toch o.eindig rijker genot te smaken in den geestelijken schat, die schuilt in het geheimzinnig schrift.

Waar dan in de derde plaats nog bijkomt, dat de aandrift der liefde en der dankbaarheid van den begenadigde een geheel andere geworden is. Zijns is een liefde die in zijn hart uitgestort is door den Heiligen Geest. Hij gevoelt, als we zoo zeggen mogen, tweerlei liefde in zich werken. De één, die oudere, van vroeger, die natuurlijke liefde, die even gloort en dan weer uitgaat. Maar daarnaast en als daarover heen vloeit en stroomt door zijn hart een geheel ander gevoel van liefde, een onweersstaanbare heil-

lige drang, een liefde waarvan hij terstond gevoelt, dat ze zijns niet is, maar door den Heiligen Geest in zijn hart moet zijn uitgestort. En dit nu maakt, dat waar de onbegenadigde en de begenadigde beiden dankzeggen, dat danken van den één toch heel iets anders is dan het danken van den ander, met al het verschil waardoor de levende, bruisende bergstroom van den stillen vliet onderscheiden is.

Hoe zou er dan bij zulk een begenadigde ooit ofte immer sprake kunnen zijn van een poging, om zijn dank aan God af te betalen, of Hem zulk een menigte goede werken aan te bieden, dat daarmee de schuld en de verplichting voor zijn weldadigheid ooit was afgedaan?

Van al wat hier naar zweemt, mag dan ook nooit sprake zijn. Al wat hierop zou uitloopen moet als contrabande afgewezen. Dat komt uit het tuighuis van Pelagius en draagt het merk van Arminius' ketterij, maar heeft niets hoegenaamd uitstaande met de dankbaarheid van Gods kind voor zijn weldaden in Christus. Gods kind zegt en zingt met Psalm 116: „Ik heb lief. God heb ik lief, want die getrouwe Heer hoort mijn gebed, mijn smeekingen, mijn klagen." Hij lag in banden des doods en in bedruktheden als der helle. En nu is hij verlost, zijn siele is uitgered. En deswege jubelt hij met innigen dank, omdat hij nu *heeft*. Die God is zoo ondoorgrondelijk rijk in genade en verschoonende ontferming voor hem geweest. Dus God heeft hem zoo onnaspeurlijk rijk en gelukkig gemaakt. Dat alles is hem van dien God toegekomen. En nu is die God het enig voorwerp van zijn bewondering en aanbidding geworden. Nu trekt alles naar dien God hem toe, en dringt en perst alles in hem, om dien God eere te geven, dien God te danken, en dien God geen verdriet meer aan te doen. En als er dan iets is, dat hij denkt voor dien God te kunnen doen, dan beeldt hij zich geen oogenblik in, dat hij hiermee dien God iets toebrengt, maar dan vraagt hij: „Mag ik dit voor U doen?" en zoo hij het mag, is het hem een genieting, en dankt hij opnieuw dat zijn God het hem vergunde.

Heel dat denkbeeld van God iets toe-brengen, God iets weer vergelden, iets afbetalen van de schuld der dankbaarheid moet dus met tak en wortel uitgerooid. Dat is ongodvruchtig, onvroom en goddeloos, en wie goed voor zijn God staat, zal nooit de gedachte zelfs in zich voelen komen, dat hij dit en dat goede werk volbracht, en dat God dus enigszins reeds betaald is voor zijn oneindige genade; maar omgekeerd met onze Confessie belijden, dat „niet God in ons gehouden is, maar wij in Hem gehouden zijn" voor alle goed werk dat we doen; d. w. z. dat als gij een goed werk doet, God u dit goede werk in het hart gaf, en u de kracht en de gelegenheid schonk om het te volbrengen, zoodat niet de Heere er u voor heeft te danken, maar gij Hem.

Een enkele uitdrukking in de Heilige Schrift, die hiertegen schijnt te pleiten, leidt niemand op het dwaalspoor. Als David in Ps. 56: 13 zegt: „O God op mij zijne wege gelotte; ik zal U dankzeggingen vergelden", of in Ps. 116: 12 vraagt: „Wat zal ik den Heere vergelden voor al zijne weldadigheden aan mij bewezen?" is er noch in de één noch in de andere plaats eenige de minste sprake van een afdoen der schuld, maar alleen van den drang van het hart, om nu ook zijnerzijds niet stil te zitten, maar

hij afscheid van zijne broeders hen verklarende dat hij blij was om Christus wil te moeten sterven. „Houdt moed", zeide hij tot de gevangenen de dood is niets, de hemel alles. „Is mij" zoo eindigde hij met een vrolijk en lachend gelaat of mijn geest vleugelen heeft om ten hemel op te vliegen, want 't is heden de dag, waarop ik tot de brulloft van mijnen Heere ben genood." Aan de gemeente van Valenciennes droeg hij zijne vrouw en kinderen in een ernstig schrijven op, haar biddende hen niet te vergeten of in kommer te laten.

Op de markt gekomen werd eerst de la Grange opgehangen, terwijl de Bray neerknielde bij zijne galg. Op bevel der rechtters werd hij gestoord. Hij moest den ladder op. Toen hij nu op den ladder was, vermaande hij het volk, dat zij de overheid verbieden zouden. Daarna vermaande hij hen volstandig te blijven in de leer, welke hij verkondigd had, protesteerende, dat hij anders niet geleerd had dan de zuivere waarheid Gods. Maar al eer hij deze woorden uit had, wenkten de commissarissen den heul, dat hij hem zou voortleiden.

„Tot laat in den middag bleven de lichamen der beide predikanten aan de galg hangen, als 't ware om ze ten toon te stellen. Eindelijk nam men ze af en begroef ze op den Mont d'Anzin." „Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven, van nu aan; ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid."

DE GAAY FORTMAN.

De martelaren.

LVIII.

CUY DE BRAY (DE BRES).

(Slot).

Den 24sten Augustus had de beeldenstorm plaats en den dag daaraan preekten De Bray en De la Grange in twee van de leeggeplunderde kerken. De gouverneur der stad, Noircarnes, verbood dit, omdat dit was tegen het verdrag, dat de landvoogdes met de edelen gesloten hadden, volgens hetwelk den Gereformeerden vrijheid van preeken was toegestaan, mits niet in de Roomsche kerken. De Calvinisten wilden deze kerken wel verlaten, maar eischen van den magistraat kerken in de stad. Onderhandelingen werden aangeknoopt, maar door de landvoogdes afgebroken. Zij verklaarde toen bij plakkaat Valenciennes schuldig aan rebellie, en zond Noircarnes bevel die stad te belegeren. Doch zij was op geen bevel ingericht en zou het ook niet afgewacht hebben, indien niet de la Grange hen had aangemoedigd tot volhouden, daar de edelen hun te hulp zouden komen. De Bray verzette zich echter tegen dezen raad, door het volk aan te raden aan de bevelen des konings te gehoorzamen, maar hij werd niet gehoord. Drie maanden lang

hielden de inwoners de soldaten van Noircarnes buiten de stad, op hoop van ontzet. Niemand echter daagde op, want de edelen konden niet helpen. Eindelijk toen de Spaansche bevelhebber den zyn Maart het vuur tegen de stad opende, gaf zij zich op genade of ongenade over. Onmiddellijk hierna werden de wapens aan de burgerij ontnomen, de privileges ingetrokken, de hoofden van den opstand en hunne aanhangers gevangen gezet en een commissie van onderzoek benoemd. Het gelukte De Bray nog 3 dagen zich schuilt te houden in de stad, toen ontvluchtte hij met twouwen over den muur in een bootje. Buiten de stad gekomen verborg hij zich met zijne medevluchtigen in de naburige bosschen, totdat de honger hen dwong te voorschijn te komen. Toen zetten zij hunnen tocht voort. Zij kwamen in het dorp St. Amand en namen daar intrek in eene hun bekende herberg. Doch daar werden zij opgemerkt door een boer, die hen niet vertrouwde en den burgemeester der plaats op hen wees. Deze nam hen gevangen en ontdekte spoedig, wie hij had. Dadelijk gaf hij bericht van zijne vangst aan zijn chef den gouverneur van Doornik, graaf Du Roelx, die, terwijl de burgemeester zelf naar de landvoogdes was, om ook haar het verblijdende nieuws mee te deelen, de gevangenen naar Doornik liet halen. Gedurende den tijd dat de Bray op het kasteel van Doornik zat, ontving hij vele bezoeken zowel van mannen als van vrouwen, van welken sommigen hem bespootten, anderen hem belasterden, anderen weer medelijden met hem hadden, weer anderen met hem redetwisten. Deze gesprekken liepen meestal over heiligen-verreering, Maria-dienst en mis-

Terwijl dit voorviel in den kerker, kreeg de gouverneur last van de landvoogdes, de Bray naar Valenciennes te brengen. Du Roelx was hierover weinig gesticht, maar moest toch toegeven.

Een der bitterste vijanden van de Bray, de officier de Framery, werd belast met overbrenging van den gevangene. Het is dus wel te begrijpen, dat hij niet vriendelijk behandeld werd. De kar dien hij bestuigen moest bevatte geen stroo. Bovendien waren zijne beelden beenen in ijzers gesloten en zijne handen met een ruw touw gebonden. Veel leed de martelaar, de geloovigen zagen dit, maar durfden geen woord zeggen. Onderweg verschaft een der geleiders hem eenig stroo om er op te liggen. Begeleid door 200 soldaten kwam de Bray in Valenciennes terug. Daar plaatste men hem in een donkere cel.

Den 16en April kwam de Bray met de zijnen te Valenciennes aan en dadelijk begon het verhoor met de la Grange, terwijl de Bray intusschen vele personen ontving met wie hij over den paas redetwistte. Den 18en en 22en Mei dispueteerde hij met den bekwaam en wel-sprekenden bisschop van Arias, François Richardot den laatste heer in tegenwoordigheid van verscheiden geestelijken. Het doel van dit gesprek was de Bray tot afval te brengen. De Heere God bewaarde hem. Hierdoor eindelijk kwam het vonnis. Hij en de la Grange werden veroordeeld om opgehangen te worden op de markt voor het stadhuis. Eenige oogenblikken nadat de Bray in den nacht van 30 op 31 Mei 1567 het bericht van zijn aantaanden dood (de doodstraaf zou te zes uren worden uitgevoerd en het was toen 3 uur) ontvangen had, nam

te loven en te danken en te toonen, dat hij zijn God mint. En wel wordt ook een enkel maal van *betalen* gesproken, maar dan uitsluitend van het nakomen zijner gelofte, of, in beeldspraak, van het betalen der varren onzer lippen. Iets wat daarom zoo stellig mag uitgesproken, omdat de vraag des Heeren in Jobl 3:4: „Zoudt gij mij eene vergelding wedergeven?“ elk denkbeeld alsof wij Gode iets vergelden konden uitsluit. De zeer enkele malen, dat deze uitdrukking van „vergelde“ en „betalen“ in zulk verband voorkomt, is er dus niets dan een menschelijk spraakgebruik in het spel, waarvan de onheilge strekking terstond door wat er bijstaat wordt weggenomen.

Ge moogt, ge kunt derhalve als kind van God nooit anders van dankbaarheid jegens den Ontfermer spreken, dan in den zin van *zederliefde*, mits ge ook die wederliefde maar weer niet te menschelijk opvat. Het is toch niet, dat God met een eigen goddelijke liefde u mint, en dat gij nu, met een liefde, die de uwe is, op uw beurt uw God mint; maar ook die liefde waarmede gij Hem minnen zult, komt u van Hem. Gij, op uzel gezien, hebt in uw hart geen zaad van eigen liefde, noch een plantje van liefde, die door uw zielskracht leven zou; die gij zoudt besproeien en die bij den gloed *uwer* zonne ontkiemen zou. Denkt ge uw hart op zichzelf genomen buiten de liefde Gods en den Geest uwer Gods, dan groeit er in uw donker, somber hart niets, of het mocht een schimmelpilant van haat en wrevel zijn. En dan eerst als de Heere in uw hart doordringt, om den harden bodem week te maken, er zijn goddelijk zaad in uit te strooien, dat zaad te besproeien met de malsche droppelen van zijn genade, en de kiem die ontkiemt te koesteren met den gloed zijner eigen liefde, dan, ja, buigt de plaatse uwer liefde haar stengel naar boven, en ontsluit de knop aan dien stengel zijn bladeren.

Al uw liefde waarmede gij uw God zult minnen, is de liefde, die niet gij uit uzelfen hadt, maar die uw God eerst in u gezad, geplant en ontwikkeld heeft. En als dit plantje Gods in u tot gedijen en tot rijpheid is gekomen, dan, ja, hebt gij ook liefde, liefde die zich naar uw God keert, gelijk de bloem zich keert naar het licht. En dan mint gij. En dan zegt ge: „Ik heb lief, want God hoort mij.“ En dan zijt ge in die liefde voor uw God zoo overrij, zoo gelukkig en zoo zalig, dat ge geen oogenblik ook maar waant hiermee uw God een dienst te doen, maar roemt en jubelt in de genade, dat ge uw God kunt liefhebben, en dat ge Hem liefhebben moogt.

Nu kan deze liefde voor uw God zich aan tweeërlei hechten, of aan de schoonheid en de heerlijkheid van zijn Eeuwige Wezen, met wat uit dat Eeuwige Wezen u toestraalt, of wel aan de rijke, heerlijke gaven, die van dien God u zijn toegekomen. Hij is de *Fontein aller goeden*, en daarom kan uw oog of in verrukking gebodigd worden door die Fontein zelve, of door de frische heerlijke droppelen, die uit die Fontein u toekomen.

Is het nu het eerste, dan neemt die liefde den vorm aan van bewonderende aanbidding, richt ze zich daarentegen op wat uit die Springader u toevloede, dan hult ze zich in het kleed der *dankbaarheid*.

KUYPER.

„Gras op het dak“.

Laat men worden als gras op de daken, hetwelk verdort, eer men het uitrekt. Ps. 137:6.

Nooit mag men onder menschen iemand zó liefhebben, dat ge zeggen zoudt: Wie u haat, dien haat ik.

Dat komt zoo wel voor, en door daten haat, geboren uit weerwaak jegens hem die het voorwerp onzer liefde haatte, is wel veel hartstocht opgewekt, die ons een oogenblik in spanning hield en ten deele zelfs onze sympathie won, maar te verontschuldigen is ook deze, vergelijkend *minst* onedel, haat nooit. Geen mensch noch wat den menschen is, mag ooit, naar heiliger weegschaal, motief van den haat van uw hart zijn.

Zeer terecht neemt dan ook de Catechismus den haat als „den wortel van den doodslag“, en acht hem deswege door God geoordeeld in het zede gebod.

Haat is niet maar iets tegen iemand hebben, maar lust hebben aan zijn ondergang en vernietiging; er naar dorsten dat hij machteloos gemaakt en gekrenkt worde en zijn oordeel op zijn kop krijgen.

Wraakzucht is een vorm van haat, maar noch de haat zelf niet. Wraak zoekt ge alleen van iemand die u zelf of een der uwen iets misdeed. *Haat* daarentegen kunt ge iemand niet wien ge zelf nooit in eenige persoonlijke aanraking kwaamt.

Ge haat iemand, niet om eenig feit of eenige daad als zoodanig, maar om de geaardheid van zijn persoon die zich daarin openbaarde. Wraak kan zich koelen en daarna in sympathie, zelfs in deernis ontslaan; haat nooit.

En daarom blijft de regel: Ge moogt nooit één eenigen mensch, uit eenige menschelijke oorzaak, ook niet omdat hij haat die u lief is, wezenlijk haat toedragen.

Naar recht is er in uw hart slechts voor één haat plaats. *Haat* tegen *Satan*.

Altos na den regel: „Zou ik niet hater, Heere, die U hater!“

Die haat moet in uw hart zijn, en het ontbreken van dien haat in zoo menig hart is veler diepe zonde; ja, oorzaak van zoo veler zedelijke onderminning.

Te zeggen, dat ge de *zonde* haat is niet genoeg. Een afgetrokkenheid komt ge niet hater. Haat gaat alleen tegen een persoon. En juist daarom is het ongelofte dat den bestaan van den duivel altijd voorbode en voorlooper van het ongelofte dat den bestaan van God.

Als voor den duivel bij u de *sonde* in de plaats treedt, gaat al spoedig God achter het *ideaal* schuil en al de onmetelijke krachten, die juist aan het persoonlijke ontleend wordt, gaat verloren.

Als er geen duivel ware geweest zou er nooit zonde onder menschen zijn gekomen, en wie nu beseft dat Satan niets anders is dan de verspersoonlijking van den diepten, principiële haat tegen God, als God, die voelt, zoodra hij dit inziet, op het eigen oogenblik den haat tegen Satan in zijn hart opwaken.

Liefde voor God en haat tegen Satan loopen altoos evenwijdig. Naar de mate van uw haat tegen Satan zal de mate van uw liefde voor God zijn.

En juist omdat in Israël de liefde voor God dieper ging dan bij eenig ander volk, daarom heeft Israël ook in een *vroedschap* gezongen. Want haat die geen vloek op de lippen heeft, is geen haat.

Wie nog iets anders dan een vloek voor Satan heeft, heeft in het diepst zijner ziel nog niet met Satan gebroken. Zulk een wil nog altoos iets van Satan. En zou nog altoos waken, dat er iets, waar hij liefst niet van scheiden zou, hem ontging. Zoo morgen den dag heel het rijk van Satan vernietigd werd.

Van tweeën één: Ge vloekt Satan, of wel ge verwacht nog iets van Satan, d. w. z. uw hart gaat nog uit naar iets dat zondig is, en dat ge toch niet wilt laten varen, en dat ge, omdat het zondig is, nooit van uw God kunt krijgen, en dat dus alleen van Satan u toekomt.

Toch brengt de zanger in Israël dien haat tegen Satan, die in het hart van elk kind van God moet leven, ook op *menschelijke personen* over. Op hen namelijk, die zich geheel tot Satans instrumenten stellen en Satans haat tegen God door den haat van hun eigen hart uitwerken.

Die haat echter kan noch mag ooit anders dan betrekkelijk wezen. Immers die haat mag slechts duren tot tijd en wijle zij hun haat tegen God *opgeven*, en strekt nooit verder dan *voorspoor* zij God hater.

God hater in volstrekten zin doet op aarde niemand, zoolang het heden der genade nog voor hem duurt. Reden waarom bij Judas op het varen van Satan in zijn hart de zelfmoord ook met innerlijke noodwendigheid moest volgen.

Zoolang daarentegen de Saulus nog een Paulus kan worden, mag uw haat tegen Saulus nooit langer duren noch verder strekken, dan zijn Saulus-natuur stand houdt, en door Satan geïnspireerd wordt. En juist omdat deze Saulus-natuur nooit den geheelen mensch omvat, maar zich met dezen besluten haat tegen de Saulus-natuur, diepe, doordringende ontfermende liefde voor den ingezonken mensch, die door deze Saulus-natuur overheerscht wordt.

Zoo *verloft* Israëls zanger de volken die tegen het Sion Gods strijden, maar tegelijk *preft* hij in heiligen jubel, dat deze volkeren eens komen zullen tot het Sion des levenden Gods.

Niet zoo echter alsof deze vloek daarom krachteloos zou zijn.

Integendeel, volkeren, die in hun nationale leven door haat tegen God worden gedreven, gaan feitelijk achteruit. Gerechtigheid, d. i. de vreeze Gods *verhangt* een volk, en dus elk verlaten van de vreeze Gods brengt inzinking teweeg.

Een geslacht, een familie die geleid en gedreven wordt door allerlei zondige tradities en daarom God haat, put haar kracht uit en verwelkt.

Soms zelfs merkt ge dat reeds bij een enkel gezin. En ten deele gaat deze regel zelfs door bij de enkele personen.

Hierin nu wordt de vloek vervuld van den psalmist, dat al wat God haat, worden moet als *gras op het dak*, hetwelk verdort eer men het uitrekt, en waarmede de maaijer zijn hand niet vult noch de garvenbinder zijn arm.

Een o, zoo keurige beeld. Want gras hoort niet op de hoogte daken, maar op de lage beemden. In dien nederigen bodem kan het wortel schieten en kan het gedrenkt worden, terwijl het op die hoogte daken geen diepte van aarde vindt en verkijnt door gebrek aan vocht.

Vandaar dat de man die God vreest, gelijk is aan het malsche gras op de beemden. Zulk een toch zoekt niet het *hooge*, maar voegt zich tot het *nederige*. In dien nederigen staat ontvangt hij genade voor genade. En zijn frische bloei is van zijn God.

Daarentegen, wie God haat, leeft evenals Satan, uit den hoogmoed van het hart. De lage beemden vermaakt hij, en wil op het hooge dak zijn spijt uitschieten. En de straf, die uitwerking der verwoekering, blijft niet uit.

Juste die hoovaardij maakt dat hij worteloos bleef en nu zijn levensnippel derft.

Gras op het dak verdort, eer men het uitrekt, d. w. z. zulk een persoon verkijnt, reeds eer hij nog sterft.

Wanneer Gods engelen als garvenbinders komen, hebben ze aan hem *niet*.

En dit nu ziet ge feitelijk bewaarheid om u heen, zoo ge de ouden van dagen onder Gods kinderen vergelijkt met de grijsaarden onder de kinderen der wereld.

En teer kind van God blijft gezond en frisch tot aan zijn dood. Lichamelijke moge hij klagen, maar de ynk die in zijn hart gloort, geeft al sterker glans van zich af. Soms zelfs gevoelt ge, o, zoo sterk, dat zulk een oude van dagen onder Gods kinderen, niet aan het einde, maar pas aan het begin van zijn werkelijk leven staat. Ook als grijsaard blijft hij het frische en vroolijke van het kind behouden, zonder ooit door kindsheid overvallen te worden, of het moest gevolg van krankte en ziekte zijn.

Maar onder de lieden der wereld zijn de grijsaards wezenlijk *oud*. Hun kracht is weg. Hun leven zonk in. Hun loop gaat ten einde.

En ook al vindt ge ook onder de lieden der wereld soms nog krachtige grijsaarden, die tot op hun dood rustig en lustig voortarbeiden, toch maken zij, ook bij zoo groote bedrijvigheid, al den indruk van aan het einde van hun taak te zijn, nooit van jonge frische geesten, voor wie de eigenlijke geestelijke arbeid pas begon.

En al is het nu niet zó volstrekt, toch gaat die tegenstelling ook onder de vromen door.

Gras op het dak is de hoogmoed, gras in de lage beemden beeld van stille nederigheid. Ontmoet ge nu een vromen man of vrome vrouw, die, onder wat bedekten vorm ook, altoos nog iets van den bozen hoogmoed koesteren blijft, dan merkt ge ook, als ge onder worden, hoe ze geestelijk kwijnen. Gras op het dak kan niet tot frischen bloei komen.

En omgekeerd, als er een broeder of zuster is, die den hoogmoed bij den wortel afsneden, en de plaatse humer nield in de lage beemden zochten, dan staat ge soms verbaasd over

de frisheid die ze tot op hun dood toe behouden.

Dan geurt u uit hun heele verschijning iets van een eeuwige jeugd tegen, en nog in hun sterven blijven ze jong.

KUYPER.

Amsterdam, 25 Sept. 1891.

De verrassend gunstige uitslag van de onderhandelingen, die tusschen de beide Synoden te Leeuwarden en te 's-Gravenhage gevoerd zijn, is ook ons een oorzaak van dankbaar en hartelijk verblijden.

Want, al toelt de wederzijdsche onderhandelingen van de Verbondsacte nog, toch is meer dan de zoen, is metterdaad de vereeniging zelve gesloten; gesloten in het geschreven woord; gesloten in de hand van trouw die Da. Van Andel voor aller oog aan den Voorzitter der Synode gaf; en meer nog in de harten gesloten onder lof en dankzegging.

Op dat laatste leggen we zelfs den nadruk: *de harten zijn omgezet*.

Niet alsof ook de ontleding der gedachten en de formulering van het woord geen betekenis zou hebben. Maar noch de fijnste uitspining der gedachten noch de keurigste mozaiek van het blank geslepen woord, zou feitelijk iets vermoet hebben, zoo wederzijds zeker wantrouwen in elkanders bedoeling had voortgewoerd, en de overstemde van heden morgen als opposant tegenover de Synode had gestaan.

Maar juist die vreeze week volkomen.

Niet alleen toch dat beide Synoden haar besluiten met volkomen eenstemmigheid, op het beiderzijds eenstemmig praedie van de adviseerende leden namen, maar het voortnemmen ging van haat. Er waren overwinnaars noch overwonnenen. En zij die het langst in hun conscientie geworsteld hadden, alvorens ze tot dezen stap konden komen, waren van achteren derijkten in hun jubeltoon, juist naarmate zo banger vreeze hadden gekoesterd, was het gevoel van verlossing te overvloediger.

Zoo ging het dan ook niet met loven en bieden. Men *eischte* offers noch *bracht* offers. Maar wat men wel deed was, dat een iegelijk niet enkel dacht om wat zijns, maar ook om wat des anderen was. Alsook dat men onder dien drang der liefde elk van zijn eigen kant zoo ver mogelijk overboog, om de hand van den broeder, die aan de overzij stond, te grijpen, en met warmte te omkleemen.

Daardoor zijn dan ook hartverheffende oogenblikken doorleefd. Eerst toen de Deputaten binnen kwamen; daarna toen hun antwoord werd voorgelezen; en eindelijk, als bij climax toen ze mededeeling van het genomen besluit ontvingen.

Geen oogenblik hebben deze Deputaten zich vreemd onder ons gevoeld, en in niemand ter Synode kwam het op, hen anders dan als zeer gewenschte broederen te beschouwen.

Er was geen gemaakte minzaamheid, maar natuurlijke warmte en eenvoud in de wederzijdsche ontmoeting.

Iets wat zonder voorbehoud gezegd mag van *geheel* deze onderhandeling.

Want al weet heel het land, hoe er onder de lieden der Synode zoowel als onder deze Deputaten, ook mannen waren, wier pen vaak woorden op het papier wierp, die aan de mogelijkheid der vereeniging twijfelden deden, toch zijn er bij de wederzijdsche ontmoeting geen oogenblik twee groepen, twee fracties, twee opinies geweest; en toen het er op aankwam deed Dr. Wagenaar geen oogenblik voor Dr. Geesink, en evenmin Doc. Lindenberg een oogenblik voor Dr. Bavinck in hartelijke sympathie voor het schoone doel onder.

Er was algemeene verheuging der ziel. Er was een zichtbare losmakend der banden. Er werkte een heilige mystiek der liefde. En saam in dien indrukwekkenden kring staande kon men nauwelijks van zich zelf of van den broeder gelooven, dat er ooit woorden gesproken of geschreven waren, die waren ze op dat oogenblik herhaald, als schreiende wanklank in ieders oor zouden hebben gekloken.

Het ging niet meer.

Met al ons over en weder schrijven waren we eer verder van elkaar afgeraakt, dan dichtert tot elkander genaderd.

En wie Sion lief had in de ziel, sprak vaak bij zich zelf: „Het is tijd dat de Heere werke!“

En zie, toen heeft de Heere gewerkt. Gewerkt in den wil en in het gemoed. Gewerkt op zielsneiging en innerlijke overtuiging. Gewerkt door in te houden wat anders te veel uitkwam, en te doen uitkomen wat anders te veel binnenbleef. Gewerkt door het vinden van het juiste woord gemakkelijker te maken. Gewerkt door elk misverstand af te snijden. En gewerkt niet het minst door de verantwoordelijkheid der zaak zeer zwaar op de conscientie te doen wegen.

Vandaar dat het te Leeuwarden heel anders liep, dan wie naar Leeuwarden opgingen gedacht hadden. En evenzoo dat de afloop te 's-Gravenhage een geheel ander resultaat gaf, dan men, daarheen komende, zich had voorgesteld.

Hierdoor is het dan ook dat beiderzijds gezegd kan worden: „De vereeniging is gesloten“, ook al weet men zeer wel, dat er nog heel wat te regelen valt.

Immers, zoolals het nu staat, hindert die nadere regeling niet.

Er kan nu niets meer in den weg komen. Alles zal nu vanzelf loopen.

En zelfs zal het veel spoediger gaan dan men denkt.

Geen drie jaren, en geen twee jaren, misschien geen twaalf maanden zullen er over heen gaan, of we zijn reeds op éne Synode saam.

Natuurlijk zal de consultatie van de gemeenten aan de overzij tijd vorderen. Maar

toch, ook dat kan bespoedigd. En is dat afgeloopen, dan is al de overige voorbereidende arbeid, bij eenigen goeden wil, in ééne enkele maand te verrichten.

En komen dan voor het laatst de gedeelde classen saam, om afgevaardigden voor de laatste gedeelde Synoden te benoemen, dan kan in uiterlijk drie maanden tijds geheel de zaak tot haar conclusie gebracht, en het dan saamgesmolten leven zich binnens weinige tijds op gezamenlijke meerdere vergaderingen openbaren.

Doen men intusschen beiderzijds, wat men kan, om het vreedende in de wederzijdsche verhouding geheel te doen verdwijnen. Laat men elkaar opzoeken. Laat de predikanten elkander ontmoeten. De ouderlingen en diakenen een woord der liefde wisselen. Nemen men over en weder den dienst des Woords voor elkaar waar. En beijvere de pers zich, om naarmate ze meerder schuld heeft aan de lange verwijdering, nu ook te warmer en te ioniger op welgegronde verbroedering en ineenstemming aan te dringen.

Er was vóór en tijdens de Synode veel gebied voor deze heilige zaak in het harte.

Laat dit gebied dan ook nu niet zwijgen. Bidde, al wie bidden kan, om den vrede van Jeruzalem!

Om den juichtoon, die uit alser hart opging, over de goede tijding die in de afgeloopen week uit 's-Gravenhage kwam, mogen we toch geen oog-niblik vergeten, dat, ook al smelten straks de mannen van Separatie en van Doleantie ineen, daarom het hoogste en schoonste doel nog niet bereikt is, dat immers voor elk kind van God in de wedervereeniging van al 's-Heeren er volk in deze landen ligt.

Tal van wie bij ons hooren doen nog op allerlei eenzame paden om. Anderen schuilen saam in vrije kerken. En niet minder in aantal zijn nog altoos de geheele scharen van vromen, die nog leven onder de Synodale Hiërarchie.

Die allen nu hooren samen.

Die allen hebben de banden met de ongelovigen te verbreken en de eenheid met 's-Heeren volk te zoeken.

Om hunnentwil en om onzentwil.

Want ook wij kunnen niet waarlijk gelukkig zijn, noch ten volle de gemeenschap der heiligen smaken, zoolang we niet weer allen saam in eenheid des geestes onze kliefs bulgen voor den Heere onzen God.

Nu kan dit natuurlijk niet, zoolang het aanmerkelijk verschil in belijdenis blijft aanhouden, dat ons van de Ethischen scheidt; noch ook zoolang vele mystieke vromen geen bekoorning over Sion kennen, te vreden zijn zoo ze slechts voor de eigen ziel genieten, en niets gevoelen voor de eere en de rechten van Koning Jesus, niet alleen met opzicht tot de enkele zielen, maar ook wat betreft zijn kerk op aarde.

Kerkelijk saamleven waar eenheid van belijdenis ontbreekt en de kerkregering in geschil ligt, is ondenkbaar.

Maar het ideaal geven we daarom niet prijs. De hoep laten we niet varen.

Veler ook, waarop nu nog de blinddoek ligt, zal opzegaan.

Het heerlijk schoone onzer belijdenis zal steeds meerderen in liefde ontvinken.

En als eensaam de bitterheid het zwijgen is opgelegd en te versche wonden tot een litteken zijn ineengekrampen, mag nu reeds de dag geprofeteerd, waarop ook van die zijde de breuke, die nu nog voortduurt en zooveel geestelijk kwaad sticht, zal worden geheeld.

Bij al het goede dat de Conferentie der Christelijke Jongelingsvereenigingen bracht, schijnt er toch iets gehaperd te hebben, waardoor met name onze Calvinistische Jongelingsvereenigingen zich gehinderd gevoelen.

Wat ons daarover werd ingezonden, plaatsen we liever niet, omdat veel twistgeschrift over zulk een netelig vraagstuk licht tot verbittering leidt.

Wel zijn we bereid, zoodra er tijd is, deze kwestie eens principieel ter sprake te brengen; want dat hier iets onder het gras schuilt, weet ieder.

En wat de concrete quaestie aanbelangt, of er al dan niet te klagen valt over zekere min welwillende bejegening, die aan den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken en aan den heer Keuchenius zou zijn aangedaan, dit wenschen we eerst bij deze heeren persoonlijk te onderzoeken, eer we er ons publiek in mengen.

Van de zijde van het moderamen heeft men ons verzekerd, dat het gedeelte het geval was.

Toch zijn we bereid het *audi et alteram partem* ook hier toe te passen.

Naar aanleiding van de zaak-Vethake nog tweedele:

Voor eerst vraagt men ons, of de kerkeraad van Arnhem Da. Vethake eenvoudig ontslag verleend heeft.

Natuurlijk niet.

De kerkeraad te Arnhem heeft, blijkens het op de Synode meegedeelde, volkomen correct, aan Da. Vethake bericht, dat men van dit oogenblik af, tot tijd en wijle hij tot beter inzicht was teruggekeerd, hem niet meer in den Dienst des Woords mocht laten optreden. En voorts, dat de kerkeraad er niet aan denken mocht, hem eenvoudig ontslag te geven, maar een saamspreking niet hem veracht, om zijn zondige daad nader te toetsen. Eerst daarna kon men aan de classis refereren.

Dit echter is door Da. Vethake botweg geweigerd.

Zelfs tot geen *samspreking* met zijn kerkeraad heeft hij zich willen leenen.

Botweg is hier geen te sterke uitdrukking. De verklaring toch was zoo pertinent en finaal mogelijk.

Een houding die zeer zeker niet van zedelijke kracht getuigt.

Doch dit daargelaten, een ander correspondent vraagt ons, hoe we schrijven konden: „Natuurlijk begrijpen we niet, noch verstaan er iets van, hoe zulks mogelijk is, maar ons menschelijk hart verrast ons telkens door nieuwe raadselen, en om wat ge zelf niet verstaat, moogt ge den broeder, mits hij u rekenschap van zijn overtuiging geve, niet veroordeelen.“

Hierin meent deze broeder te lezen, dat wij de houding van Da. Vethake niet zouden willen veroordeelen, zoo hij zijnerzijds maar een *voor hem* voldoende rekenschap van zijn daad gaf.

Dit is niet zoo.

Duidelijke spraken we uit, dat Da. Vethake heeft aan te toonen, hoe, naar Gods Woord, de rechtsmacht van Christus over zijn kerk beter bij de Synodalen dan bij ons tot haar recht komt.

Kan hij dit niet aantoonen, natuurlijk dan is hij veroordeeld.

Alleen kwamen we op tegen de neiging, om hem te veroordeelen, eer hij zijn rekenschap had gegeven.

Op verzoek deelen we hier nogmaals het stuk mede dat ingezonden moet worden, om zich tegen een hoofdelijken omslag van Synodalen kant te waarborgen.

Aan „den Kerkeraad van de Ned. Hervormde gemeente“ te Amsterdam, behoorende tot „de Nederlandsche Hervormde Kerk“.

De ondergeteekenden brengen ter kennis van „den Kerkeraad van de Ned. Hervormde gemeente“ te Amsterdam, behoorende tot „de Nederlandsche Hervormde Kerk“,

dat zij, toen zij als lidmaten der Hervormde gemeente te Amsterdam werden aangenomen, in de meening verkeerden dat zij toetraden tot de volle kerkelijke gemeenschap van de te Amsterdam sedert de Reformatie daar ter plaatse bestaande Gereformeerde kerk, die geen andere belijdenis heeft dan die welke uitgedrukt staat in de drie Formulieren van eenigheid, en waarin de Gereformeerde Kerkenorde, laatste vastgesteld door de Dordtsche Synode van 1618/1619 nimmer twijfelig is afgeschaft, zoodat zij geen andere leeraars hebben kan, dan die hare belijdenis van haare beamen,

dat zij, wel is waar, toen zij tot de volle gemeenschap van gereformeerde Kerk toetraden, die onder de heerschappij vonden van allerlei in 1816 door den Koning ingestelde hogere besturen, en zij zich toen, zonder genoegzaam te weten wat zij deden en noodgedwongen, aan de verordeningen van die besturen hebben onderworpen, doch thans zich de *facte* vereenigd hebben met hen, die zich eens voor altoos aan die besturen hebben onttrokken,

dat het schijnt (althans bij tal van rechterlijke uitspraken is aangenomen) dat er een genootschap bestaat, genaamd „de Nederlandsche Hervormde Kerk“, waarvan bovenbedoeld kerkelijk bestuur of zijne opvolgers de directie uitmaken,

dat ondergeteekenden echter van dat genootschap geen leden zijn, en ook nimmer bedoeld hebben te worden, en, voor zoover uit eenige handelingen het tegendeel mocht zijn of worden afgeleid, hierna uitdrukkelijk verklaren, niet als leden van dat genootschap, genaamd „de Nederlandsche Hervormde Kerk“ te willen worden aangemerkt,

dat zij dus op geenerlei wijze geacht willen worden te behoren tot eenig kerkgenootschap, hoe ook genaamd, hetwelk de macht erkent van enig bestuur, berustende op het „Algemeen Reglement van de Nederlandsche Hervormde Kerk“, en dat, voor het geval dat iemand mocht oordeelen dat zij ooit daartoe hadden behoort, zij voor alsdan verklaren, zich daarvan te hebben afgescheiden, gelijk zij dat trouwens reeds geruimen tijd geleden gedaan hebben,

met bijvoeging, dat zij door deze kennisgeving geenszins geacht willen worden, de kwaliteit van den geadresseerden te erkennen, doch dat zij die integendeel uitdrukkelijk ontkennen, geschiedende deze kennisgeving enkel opdat de geadresseerde daarvan later geen onwetendheid zou kunnen voorwenden.

Amsterdam, 1891.

Natuurlijk moet de persoon wien het aangaat, dit stuk zelf teekenen.

KUYPER.

Voor Kootwijk.

Door Ds. J. H. HOUTAAGERS te Kootwijk ontvingen: van F. K. te Hilversum f. 3; van H. S. te Zutphen f. 250; van J. R. te Maandland, Uniegit, f. 4; en van Stuiververeenigingen f. 744; van F. K. te Oudega, Uniegit, f. 1; van J. v. d. Snel f. 2; van D. C. K. te Nieuw-Lekkerland f. 250; van J. R. te Wouterwoud f. 1.

De uitgaven voor beide scholen, Kootwijk en Kootwijkerbroek, overtreffen verre de inkomsten; daarom vestigen wij, bij vernieuwing, de aandacht van onze vrienden op Kootwijksche school.

Totaal ontvangsten f. 1509.68.

Uit de Pers.

In een derde reeks *Studien over Kalvin* (1540 tot 1542) brengt Dr. A. Pierson tamelijk uitvoerig ook het optreden der Vrije Universiteit ter sprake.

Hij doet dit met zeldzame waardering zoo voor de energie die in haar instandhouding zelve uitkomt, als voor de leidende gedachte die z. i. tot haar oprichting aanleiding gaf.

Zoo zegt hij van het eerste:

De Universiteit op Gereformeerden grondslag trekt te weinig de aandacht van hen, die zich aan de beschaving van ons volk gelegen laten zijn. Voor een groot deel is dit het gevolg van de onverschilligheid, die zich in ons Vaderland kenmerkt ten aanzien van wijsgeerige verschijnselen. Voor een ander deel is het even laatste oudkatholische. De onbeduidende overzigtende beschouwingen zijn zoo groot, dat men de oorspronkelijke van burger en boer, die een Gereformerd onderwijs van allerlei rang en daarenboven Gereformeerde kerken zijn en in stand heeft houden, nauwelijks met genoeg erkentelijkheid kan begroeten. Een burgerklasse, die hare belangen

betrakt waaruit zij in wier bestaan bovendien zich verontvold, zich stengel in het daarmede toont; verstaat, niet alle gevoelens, waarmede mild pleegt te el ontberingen te w dank. Zij verhoor haar deel her wij zeit de hand yde ideale? I toeneming gedaa miging, een wils eerbied afwijzen naar den tijd, wa tisch deze denge hare boediening regel weinig gev

En dan laat die haar in het

Het is een met staan der Vrije slag is gegeven, er met om te de Hervorming tot de wenschaaplijcke van de stelling, d Kalvin is gevoeld, die protheodienel wetenschap. Het breken van een ger gen, afkomstig v schied bstaamt i dat de methodolo stiet in geheel i nadelijk in den e van de stelling, d

Ik teken tot des grond van officie redeneering. Ii b standige mannen i korthedshalve zal zij wetenschap in i pte bewaard worde Kunnen zij het n van die onderstell van het sinnelike v leen worden uitgec Kunnen zij z wel gebied willen bepe dien aard te onde medegegaan? Waa

Waarom een aanz Het blijkt in aan Hooger Onderwijs de vorming zooo den wetenschappe vorming kan alw vloed van den e hoogleraar verzie het godsdienstige of het alleen goden

Wij mogen den en wat de wetensc en zijn terecht van kan zonder tevens i edelijken ernst o louteren kan, ma geschiedt niet omi het wenschen; ge toegelaten en